

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 15.
4. AASTAKÄIK

AUGUST
1922

TALLINN, 1922.

HARIDUSMINISTEERIUM

teatab sellega, et neile kutseta algkooli õpetajaile, kes kolmeaastalistest suvekursustest osa võtnud ja kellel mõned eksamid veel tegemata ehk kes endistel eksamitel üksikuis aineis nõrgad olnud, korraldatakse Haridusministeeriumi poolt Tallinnas, linna poeglaste gümnaasiumi ruumides, S. Kloostri tän. nr. 16, viimased järeleksamid

kutsetunnistuse saamiseks

järgmistel tähtaegadel:

28. augustil Eesti keeles ja selle metoodikas.

30. „ loodusõpetuses ja selle metoodik.,

1. septembril matemaatikas ja selle metoodik.,

4. „ maateaduses ja selle metoodik.,

5. „ pedagoogikas, pedagoogika ajaloo ja psühholoogias,

7. „ ajaloo ja selle metoodikas,

8. „ koduloo metoodikas,

9. „ käsitöö metoodikas,

11. „ võimlemises,

12. „ joonistamises ja voolimises,

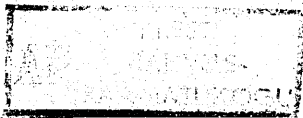
14. „ võõra keele metoodikas,

15. „ laulmise metoodikas.

Peale selle praktika tunnid eksamite aja jooksul.

Ülesanda tuleb, kursustest osavõtmise ja senni tehtud eksamite üle tunnistusi ette pannes, eksamiskomisjoni juhatajale Harjumaakonna koolinõunikule hr-ra H. Summer'ile.

Haridusministeerium.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA.

Nr. 15.

August 1922.

4. aastakäik.

SISU: Kool, õpetaja ja seltskond — E. Martinson. 1921. a. ilmunud maateadusline kooli-
kirjandus — Jaan Rumma. Kirjandus. Kroonika. Organisatsiooni teated.

Kool, õpetaja ja seltskond.

Õpetajate päeval 26. VII. 1922. a. ette-
kantud referaat.

E. Martinson.

Palju idealismi oli meil, kui asusime kooliuuendusele viie aasta eest... Milline veetlev ülesanne: teostada seda oma koolis, mis senni ainult üksikute pioneeride hinges heljund kauge tuleviku ideaalina... Mida olime lugend paremast koolikirjandusest, seda tahtsime kohe ellu viia. Silmapiirile kerkiv vabadus ja iseseisvus pidi ju ometi ka meie palju kannatand koolile midagi tooma... Ilusad; suured juhtsõnad seati üles: ühtluskool, emakeelne õpetus, südametun-
nistuse vabadus, maksuta haridus, õpilase isetegevus, tema igakülgne arendamine, töökool jne., jne....

Tõsise andumusega asus meie õpetajaskonna edulisem osa suurte ideaalide teostamisele. Eesti Õpetajate Liidul, kelle 5-aastast kestvust siin täna mälestame, on selles tähtsas töös olnud korraldav ja juhtiv osa. Ja tööd on tehtud väsimata, ennastsalgavalt... Ei ole ka töö jäänd tagajärgedeta.

Ometi on loodetud rohkem meie uuest koolist. On isegi — eriti just viimasel ajal — temale osaks saand ras-
ked etteheited avaliku arvamise poolt, kes peab olema seltskonna südametun-
nistus. Ja tunnistame ka ise otsekohe-
selt, et meie kool nii paljuiski asjus meid ei suuda rahuldada. Veel enam: et meie

kooliuuendustöös nii mõndagi sammu vast teisiti oleksime pidand astuma. Kuid vead on paratamatud igas töös, veel enam aga uuendustöös. Ei eksi see, kes midagi ei tee. Paari-kolme aastat kooliuuendustööd on ka liig vähe selleks, et tema kohta kindlat, lõpulikku seisukohta võtta.

Kui täna verstatulba juures peatudes käidud teed vaatleme, siis pole otstarbetu ka sellele tähelepanu juhtida, mida ehk vähe silmas olemä pidand. *Eduline osa õpetajaskonnast ükski ei suuda rahvale hääd kooli anda. Hää kooli loomiseks on vaja, et terve õpetajaskond seisaks oma kutse kõrgusel ja et kooliuuendust kannaks seltskonna enamus.* Mulle näib, et, andudes kooliuuendustööle, meil liig vähe aega on jätkund seltskonnale.

Eriti tähtis on kooli ja seltskonna kontaktis töötamine uuele koolile, kes suurt rõhku paneb kasvatuslisele küljele, lapse kõikkülgsele arenemisele. Kui kodu on sõjaajal kooliga, siis ei ole ka kokkukõla kooli õpetajaskonna ja õpilaskonna vahel ja kui veel võib last õpetada, temale teadmisi jagada õpetaja, kelle vastu lapsel puudub täielik usaldus ja lugupidamine, siis ei ole sarnase olukorra juures mitte teostatav edukas kas-

vatustöö. Ei tarvitse sellest kõnelda, kui suur mõju on seltskonnal kooli välise külje tõstmisel.

Kuna edukaks koolitööks seltskonna mõju nii tähtis on, püüame kõigepeält selgusele jõuda, missugune on vahekord meie uuendusteele asund kooli ja seltskonna enamuse vahel. Tõenäolise vastuse sellele küsimusele annavad haridusministeeriumi sellekohased andmed, mis saadud maakonna- ja linnakoolinõunikudelt. Nende andmete põhjal on 9 maakonnakoolinõuniku ringkonnas seltskonna enamus

täiesti rahul	80 kooliga (10%)
rahul	236 „ (29%)
mitte täiesti rahul	228 „ (28%)
mitte rahul	277 „ (33%)

Mõnest maakonnast puuduvad andmed. Kui saadud andmed üldistada, siis oleks meil maakondades ainult 39% koola, millega seltskonna enamus rahul on. Linnades on saadud andmete põhjal seltskonna enamus kooliga kui sarnasega rahul.

Maa koolidega mitterahulolemise põhjuste kohta on saadud andmed 12-nelt maakonnakoolinõunikult. Põhjused on järgmised:

usuõpetuse tundide puudumine või selle aine mittesoovitaval viisil korraldamine	7 koolinõun. vastustes,
käsitöö	5 „ „
võõraste keelte vähene õpet.	4 „ „
joonistamine	4 „ „
voolimise	3 „ „
võimlemine	3 „ „
kodulugu	1 „ „
lühikene tööpäev, lastele vähe õpidaandmine	3 „ „
uued õppeviisid	1 „ „
pikk õpiaasta	3 „ „
koolisundus	4 „ „
kooli asukoha kaugus	2 „ „
uue kooliga ühenduses olevad suured kulud	1 „ „
mitte oma kohuste kõrgusel seisev õpetaja seltskonna arusaamatus	5 „ „
	2 „ „

õppeabinõude puudus ja viletsad ruumid

1 koolinõun. vastustes.

Ettetoodud põhjused võiksime kolme liiki asetada: 1) uus kooliseadus ja uued õppe- ning tunnikavad; 2) mitte oma kohuste kõrgusel seisev õpetaja; 3) seltskonna madal haridusline ja aineiline tasapind. Tähtsamaks põhjuseks loetakse esimest (uus kooliseadus ja uued õppe- ning tunnikavad).

Kas järgneb sellest, et peame uuesti maksma panema sundusliku usuõpetuse, välja heitma õppekavast käsitöö, joonistamise, voolimise, võimlemise, koduloo, peame esimesest õpiaastast juba sisse võtma võõrad keeled, peame tarvitusele võtma endise tuupimismetoodi, peame laskma lapsi ainult 100—120 päeva aastas koolis käia, peame kolikambri heitma koolisunduse, peame leppima viletsate üttkoolidega? Eks ole ju kõige ratsionaalsem abinõu pahe kõrvaldamiseks, kui kõrvaldame põhjuse, mis pahe välja kutsund? Eks parane siis vahekord seltskonna ja kooli vahel, kui kõrvaldame neid lahutava põlatud uue kooliseaduse ja uued õppe- ning tunnikavad? Ei, kogunisti mitte! Meie ei saa loobuda põhimõtetest, mida senni kõrgelt hinnand oleme. Meie ei saa tagasi pöörduda endise korra juure, kuigi vast peame tegema üksikuid järelandmisi, väikseid kompromisse, mida olud paratamata nõuavad.

Kui kõrgete põhimõtete nimel, mida tunnustame, meie ei saa kõrvaldada kooliga mitterahulolemise tähtsat põhjust, siis seda suurem rõhk tuleb panna pahe teiste põhjuste kõrvaldamisele, kui see meie võimupiiris seisab. Seltskonna ainelise seisukorra tõstmiseks suudame otsekohe vähem korda saata, rohkem aga tema hariduslist tasapinda tõsta, eriti ka just uue kooli väärtusi temale selgitada ja siis kaob ka iseenesest kooliga mitterahulolemise tähtsam põhjus, kuna enamharitud seltskonnale on ka uue koolikorralduse põhimõtted vastuvõetavad, nagu seda ka meie linnade juures näeme. Kõige rohkem aga peame selleks ise katsuma kaasa aidata, et meie õpetajaskonna enamus seisaks oma kutse kõrgusel. Kuid vaatame pisut pikemalt, missugune on vahekord kooli õpetajaskonna ja seltskonna enamuse vahel

Andmete põhjal, mis ministeeriumi

saand koolinõunikudelt, on linnades vahekord täiesti rahuldav. 11-nes maakonnakoolinõuniku ringkonnas, kust andmed olemas, on vahekord kooli õpetajaskonna ja seltskonna enamuse vahel:

hää	162 koolis (17%),
rahuloldav	673 „ (70%),
mitterahuloldav	126 „ (13%).

Peaaegu kõikide maakonnakoolinõunikude andmete põhjal peituvad mitterahuloldava vahekorra põhjused *õpetaja isikus*, kelles järgmised puudused leitakse olevat:

nõrk ja korratu koolitöö	9 koolinõun. vastustes,
nõrk ettevalmist.	2 „ „
halvad elukomb.	3 „ „
kõlbline, eriti suguline lodevus	3 „ „
sage alkoholi tarvitamine	2 „ „
õpetajate omavahelised ja perekondlised tülid	1 „ „
protsessimishimu ja isiklised arveõiendused seltskonnaga	3 „ „
poliitiline pahempoolsus	2 „ „

Edasi on suurem osa koolinõunikude andmete põhjal halva vahekorra järgmiseks tähtsamaks põhjuseks uued kooliseadused, eriti *õpetajate palgaseadus*. Nimelt esineb halva vahekorra põhjusena:

korteri-vaheraha nõudmine	6 koolinõun. vastustes,
ülenormitundide tasu	3 „ „
normimaa nõudmine	2 „ „
koolisunduse teostamise nõudm.	3 „ „
uued õppeained ja -metoodid	1 „ „

Lõpuks on 3 koolinõuniku andmete järele halva vahekorra põhjuseks ka mitmesugused arusaamatused seltskonna poolt, mis seletatavad *praeguste oludega* ja seltskonna *madala hariduslike tasapinnaga*. Nii esineb halva vahekorra põhjusena:

õpetaja nõudlikkus kooli majanduslike külje ja õppeabinõude	
---	--

eest hoolitsem. 3 koolinõun. vastustes, rahva arusaamise puudus	1 „ „
usulised liikum. õpetajate kaastöö ajalehtedes	1 „ „
õpetajate alaväärtuslikeks pidamine	1 „ „

Möödunud õpiaastal on neis maakonnakoolinõunikude ringkondades, kust ministriumile ülaltoodud andmed saadetud, seltskonna poolt 108 korda esinevad kaebustega õpetajate päale. Kuna see arv (108) on peaaegu sama suur, kui ülaltoodud mitterahuloldava vahekorra koolide arv — see oli nimelt 126 —, siis võib oletada, et koolinõunikud peajasjalikult ainult neis koolides vahekorra õpetajaskonna ja seltskonna enamuse vahel mitterahuloldavaks on pidand, mille õpetajate päale kaebustega on esinevad, kuna tõepoolest koolide arv, kus vahekord õpetajate ja seltskonna vahel mitte rahuldav pole, vististi märksa suurem on, sest iga rahulolematuse puhul ei esineta kohe kaebustega. 108 kaebustest on umbe 80% põhjendatud leitud olevat. Kuna siin on tegemist *konkreets*e süüdistusmaterjaaliga, siis on väga tähtis sellega lähemalt tutvuneda. Suurema osa süüdistuste põhjuseks on olnud *õpetajate nõrk ning korratu koolitöö, karm ümberkäimine lastega ja kõlbmata eluviis*. Üksikasjaliselt esinevad järgmised süüdistused:

- 1) puudulik koolitöö, distsipliini puudus, lohakas järelvalve, korratu kohustetäitmine, koolitööst puudumine, halb õpetus, nõrk õppejõud;
- 2) valjus ja karmus, teravus sõnades, õiglusetus laste vastu, kehalik karistus, laste löömine;
- 3) kõlbmata eluviis, joobnud olek, sage alkoholi tarvitamine, õpetaja lubab inetusi kaasõpetajate vastu, kõlbluse langemine, naisõpetajate läbikäimine meestega, rühvastega, naisõpetajal laps väljaspool abiolu,

meesõpetajate sõbrustamine tütarlastega, õpetaja võtnud jagamiseks määratud aineid, vaejooksikute varjamine, ähvarduste abil maa omandamine, kooli varandusega hoolimatult ümberkäimine.

See süüdistuste rida avaldab rusuvat muljet... Kuigi ehk osa süüdistustest põhjendamata on, jääb suurem osa püsima ja näitab, et meil suur osa õpetajaid on, kes oma kõrge kutse väärilised pole. Ja ka põhjendamata süüdistused näitavad, et vahekord seltskonna ja ühe osa õpetajaskonna vahel mitte loomulik pole. Seda tunnistame avalikult ja pole meie seda ka ennegi salad. Oleme ainult seda hukka mõistnud, et ühe osa õpetajaskonna süüid tervele õpetajaskonnale kaela veeretatakse ja kooliuuenduse kõrgeid juhtmõtteid kohe mõnitatakse, kui neid mõnel pool halvasti teostatakse.

Mis tuleks teha, et uuendatud kool saaks meie seltskonna enamusele vastuvõetavaks ja et tekiks võimalikult igalpool hää vahekord kooli õpetajaskonna ja seltskonna vahel?

Kooli hing on õpetaja. Tema haridusliku tasapinna tõstmisele tuleb kõige suuremat rõhku panna. Mõtlen siin haridust selle sõna kõige laiemas mõttes: nii kutselist kui ka üldhariduslist ja viimase all mitte ainult intellektuaalset haridust. Õpetajate haridusliku tasapinna tõstmine on kõige tähtsam abinõu ülaltoodud pahede kõrvaldamiseks. Kuid ka väga raskelt kättesaadav abinõu. Ei saa meie õpetajad, kelle hulgas suur osa neid, kellel puudub isegi meie 6-klassilise algkooli kursusele vastav üldharidus ja peaaegu igasugune kutseharidus, üleöö tõsta õpetaja kutse kõrgusele. Selleks läheb palju aega tarvis. Ja küsitav ongi, kas suuremast osast puuduliku ettevalmistusega õpetajaist ka pikemagi aja jooksul asja saab. Sellepärast on ka uute õppejõudude ettevalmistusküsimus meil määratu suure tähtsusega. Kuid et ka uusi paremaid õppejõudusid meil tarvilikul määral üleöö ei soetu, siis peame ikkagi leppima palliatiivsete abinõudega. Kuidas õpetajate hariduslist tasapinda kõige ratsionaalsemal teel ja kiiremal tõsta, kas kursuste, loengute, raamatukogude, lugemisringide, õppekäikude, või mõne muu abinõu kaudu, see on laialdase ulatusega eriküsimus, nagu ka

õpetajaskonna haridusliku tasapinna tõstmine uute paremate õppejõudude soetamise läbi, ja ei ole võimalik selle kõne raamides nende küsimuste juures pikemalt peatuda. Tähtis on siinkohal alla kriipsutada, et *nii kaua, kui meil küll puuduliku haridusega õpetajate tegevust avalikult mõnitatakse, nende hariduse täiendamiseks ja paremate õppejõudude soetamiseks raha määramisel aga kitsi öllakse, asi mitte soovitaval määral paraneb ei või.*

Kuid ka õpetajaskonnale enesele, vähemalt tema kaunis suurele osale, võib ette heita, et nad mitte kõik teind pole, mis nad oma haridusliku tasapinna tõstmiseks oleksid võinud teha. Pedagoogilise kirjanduse lugemine, referaadid ja vaielused pedagoogiliste küsimuste üle, üksteise juures tundidel käimine jne. on kättesaadavad ja väga tähtsad abinõud enese kutsehariduse täiendamiseks. Ei saa aga öelda, et meil igalpool asi selle poolest korras on.

Nagu ülalettetoodust selgub, ei seisa ühe osa õpetajate kõlbline tasapind mitte väga kõrgel. Selle päale ei tohi mitte reageerimata jätta. Harilikult oldakse aga oma ametivendade kõlbliste vigade vastu liig kannatlikud — mingisuguse vale solidaarsuse-tunde pärast. Ei tahe ta koha pääl oma ametivennale tema puudusi ja vigu ära ütelda siis, kui need veel algastmel on. Lastakse asi konfliktini minna, mida siis maakonna- või keskliidu juhatus lahendama peab, kui asi juba ametliku käigu saand. Kui õpetajaskond nõuab, et temal peab õigus olema õpetajale kutseeetika tunnistust välja anda ja tahab, et ametivõimud sellega tõsiselt rehkendama peaksid, siis on õpetajate ühingute moraalne kohus ka selle järele valvata, et tema liikmed, keda ta ju tarbekorral atesteerima peab, seisaksid soovitaval kõlblisel tasapinnal. Õige solidaarsuse tunne just nõuab seda. Tarbekorral, kui muud abinõud ei aita, tulevad liikmed, kes ühingu näpunäiteid sel alal ei täida, ühingust välja heita ja sellest kõikidele ühinguile teatada. Kutse-eetika tunnistusi mitteliigetehe välja anda ei võiks.

Edasi tuleks kõlbmata õpetajaid tingimata ametist tagandada. Seda nõuavad meie kooli huvid, mis tähtsamad on kui üksiku isiku huvid. Seda nõuavad ka terve õpetajaskonna huvid, keda

nüüd nii sagedasti üksikute õpetajate tegude pärast süüpinkki asetatakse.

Õpetaja amet on nii tähtis, see kutse nii kõrge, et sinna peaksid õieti pääsema ainult need, kes teatava aja jooksul tegeliku koolitööga on näidanud, et nad õpetaja kutse kõrgusel seisavad, nagu see on ka kavatsatud maksma panna uues seminaaride seaduses.

Haridusministeeriumi andmed näitavad, et kõige suurem rahulolematuse kooliga ja õpetajaskonnaga on neis maakondades, kus palju kutseta õpetajaid. Muidugi on kutseta õpetajate hulgas ka häid õpetajaid, kuid kaugelt suurem osa kutseta õpetajaid ei seisa oma ülesande kõrgusel. Koolivalitsused peaksid esimesel võimalusel *nõrgad* kutseta õpetajad seaduslikus korras õpetaja kohtadelt lahti registreerima.

Õpetajaskonna haridusliku tasapinna tõstmisega, uute paremate õppejõudude soetamisega ja kõlbmata elemendi kõrvaldamisega peab käskäes käima ka õpetajaskonna kaitsemise põhjendamata süüdistuste vastu ajakirjanduses, avalikkudel koosolekutel, ametiasutustes ja mujal, kus selleks põhjust antakse. Seda peaksid tegema kooliõpetajad ise kui ka koolinõunikud ning koolivalitsuse liikmed, kellel sagedasti on kokkupuutumist rahvaga. Meie ajakirjandus ei tohiks ka nii kergel käel õpetajaskonda süüdistada, nagu ta seda viimasel ajal, kahjuks, teind on.

Ajanõuete kõrgusel seisev õpetaja, kes kohusetruult oma tööd teeb — see on kõige tähtsam abinõu hää vahekorra loomiseks kooli ning kodu ja kooli õpetajaskonna ning seltskonna vahel. Kuid ei tohi ära unustada ka teisi abinõusid.

Kooli tuleb *seltskonnale lähemale* tuua. Rõõmustaval viisil on seda ka viimasel ajal jälle elavamalt tegema hakatud. On korraldatud koolinäitusi, on toime pändud koolipidusid, selgitavaid kõnekoosolekuid jne.

Samuti peaksid õpetajad võimalust mööda osa võtma *seltskondlisest tegevusest*, eestkätt sarnasest, mis on lähemas ühenduses õpetaja tööalaga. *Noorsoo liikumisest osavõtmine* peaks siin õpetajal esikohal seisma. Just algkooli lõpetamise järele algab noorsool ajajärk, kus ta oma õpetaja kui vanema sõbra tuge hädasti vajab. *Lugemis- ja spordiringide* tegevusest peaks ka õpetaja osa võtma. Meie rahvas on muusika armas-

taja ja *hindab seda kõrgelt, kui õpetaja laulu- ning muusikakooridest osa võtab* — kas juhatajana või kooriliikmena. Kahjuks, on selles asjas viimasel ajal tagasiminekut märgata olnud. Meie noored õpetajad, eriti naisõpetajad ei näi laulukoori juhatamisega hästi hakkama saavat. Seda tuleks tõsiselt kahjatseda, kui meil selles asjas tulevikus parandust ei peaks tulema, sest vaevalt on teist nii universaalset, nii rahvalikku kunstiharu olemas, kui muusika ja eriti laul. Laulukoori kokkuseadmine ei nõua mingisugust suurt kulu, ainult hääd tahtmist ja natuke muusikaandi.

Seltskondlisest tööst osavõtmise juures peab aga õpetaja *hoiduma liialduse eest*. Seltskondline töö ei tohi saada õpetajale koormavaks, mis kõik ta aja ära sööb. Siis kaob tal huvi oma päristöö vastu, kuna tal aega ei jatku end selle vastu õieti ette valmistada ja pedagoogilist kirjandust lugeda. Kui õpetaja koolitöö elav ja värske peab olema — ja ainult sarnane tohib ta olla, — siis peab ta alatasa end *pedagoogiliselt täiendama*. Seltskondlise töö juures peab õpetaja ka töökooli põhimõtet tarvitama: ta peab juhutama, mõtet äratama, algatama, kontroleerima, kuid ta andku voli teiste isetegevusele ja korraldamisele. Ärgu ta ise kõik ära teha püüdku. Kui ka mõni pidu sellepärast pisut halvemini korda läheb, siis pole sellest suurt häda: küll järgmine läheb paremini ja pidu kordaminek pole ainuke siht, vaid tähtis on noortele see töö ise, mis pidu korraldamisel tehakse, ja mida iseseisvamalt nad seda teevad, seda enam arendab see nende jõudu.

Ka koolipidudega ärgu liiale mindagu. Nad ei tohi õpilastel mitte liig palju aega ettevalmistamiseks nõuda. Nende sisu olgu võimalikult rohkem koolitööst enesest välja kasvand. Koolipidudel peab eestkätt koolitöö peegelduma, kuigi pidukuues. Lastevanemail, seltskonnal, on just tähtis, et ta koolipidude kaudu saaks tutvuda koolitööga. Ei ole tal vaja kuulata ja näha üksikuid suuri kunstnikka. Ka koolipidude vältus ei tohi lapsi ära väsitada. Koolipidud tulevad tingimata enne keskööd lõpetada. Mõistagi, et kategooriliselt keelatud olgu koolipidudel alkoholi tarvitada.

Oleme läbi vaadand tähtsamad abinõud hää vahekorra loomiseks kooli ja kodu, õpetajaskonna ja seltskonna va-

hel. Muidugi ei tähenda see seda, et teisi abinõusid olemas ei ole. Tähtis on, et küsimust avalikult selgitatakse, see ise on ka juba üks abinõu hää vahekorraloomiseks, sest kui seisukorra kohta selgusele jõutakse, siis osatakse ka igal üksikul juhtumisel õigeid abinõusid leida, kuidas koha pääl asja kõige otstarbekohasemalt lahendada.

Ei maksa muidugi loota, et lühikese

aja jooksul käesolevas küsimuses palju ära teha suudetakse. Õpeajaskonna nõrka osa ei saa üleöö uuendada ja seltskonna vaimline tasapind ei ole ka mitte nii kõrge, et tema kergesti suudaks uue kooli põhimõtted omaks võtta. Kuid seda suurema energiaga tuleb meil tööle asuda, kui meie ei taha, et tekiks kuristik seltskonna ja kooli vahel, või järgneks uuendustele liig suur reaktsioon.

1921. a. ilmunud maateaduslinekooli kirjandus.

Jaan Rumma.

Raamat üldse ja õpperaamat eriti on esimese järgu tähtsusega õppetarve, mida ainult peab oskama ratsionaalselt kasutada ning täiendada individuaalsete joontega. Iseäranis on heal raamatul suur väärtus maadeteaduses, kus vaja on anda õpilastele üldist pilti laiadest maaaladest, mida võimata isiklikult vaadelda.

Peale selle peab õpperaamat olema ustavaks abimeheks õpilastele koolitoas läbitöötatud aine kordamisel ja värsken-damisel kodus. Hulk faktilist materjaali, mida kool möödapääsemata peab pakkuma, ei ole otsekohe meespeetav, vaid igapäevasel ja tihedal käsiraamatu vaatlemisel, kuhu koondunud see materjaal, omandub ta alles ja seda peaaegu märkamata. Seda teame kui tõsiasja oma isiklikkudest kogemustest.

Õpperaamat pole tähtsusetu ka suurele hulgale õpetajaist. Raamat pakub teatud kava järele koostatud ja otstarbele vastavalt valitud materjaali, milliseks toiminguks mitte igal õpetajal võimalusi ei leidu.

Neli aastat emakeelse kooli ajaloos on ilmsiks toonud jõudsa kasvamise ka koolikirjanduses. Paljus õppeaineis pole mitte ainult kõrvaldatud hädaline puudus, vaid on jõutud isegi teatud väljavliku võimaluseni mittehhalbade õpperaamatute seas. Maateaduses pole tööpoolest asjaolud veel niikaugele arenenud. Siin tundub veel pöud, olgugi, et kibedamalt tarvisminevad käsiraamatud juba olemas. Kuid kaugeltki kõik olemasolevaist õpperaamatuid ei vasta otse meie kooli nõuetele ega õpetajate soovidele. Nii mõnigi neist on valminud läinud ajal ja ka kõige-hoolsamad lappimised ning renoveeri-

mised ei suuda anda neile värsket muljet, mis vastaks moodsa koolikirjanduse nõuetele aine jaotuses ja valikus.

Mõned neist raamatuid esinevad parandatud korduvas trükes, nagu Jürgensi „Geograafia õpperaamat“ I., II., III. ja IV. osa, mis määratud keskkoolidele, ja Jürgens-Tasaku „Maadeteadus“ — rahvakoolidele. Mõlemad need kursused on ümbertöötatud sama autorite veneaegsete „Geograafia õpperaamatu“ järele. Neid raamatuid on omal ajal juba arvustatud, ning õpetajatel ei puudu vististi ka oma kindel seisukoht nende kohta, mis pärast ma ei pea tarviliseks täna nende juures pikemalt peatada. Samuti ei taha ma peatada 1920. a. ilmunud nende ridade autori „Maateaduse õpeviisi“, ega ka nende artiklite juures, mis vaadeldaval aastal avaldatud ajakirjanduses. Ma piirdun ainult 1921. a. ilmunud uudiskirjandusega, arvates siia hulka ka geograafilised kaartid.

Kahtlemata seisab 1921. a. ilmunud maateadliste kooliraamatute väheses reas J. Kentsi „Eestimaa geograafia“*) esimesel kohal. Ja seda eestkätt välisuslikult. See väline, dekoratiivne külg ongi teinud J. Kentsi raamatu silmapaistvaks ja erilisel armsaks, mitte ükski koolidele, vaid ka laiadele kodumaa harrastajaile, ning huvitanud oma kodumaaliste piltidega mõnda välismaalastki.

Meie praegusele õppetarbekehvale

*) Kents, J., Tallinna seminaari maateaduse õpetaja: Eestimaa geograafia õpperaamat. 5 värvilise kaardiga, 8 joonistusega tekstis ja 8 tahvliga kriidipaberil. K/Ü. „Loodus“, Tartus 1921. 122 lk. H. mk. 155.—

koolile, kus eriline puudus on kodumaa-jne., on J. Kentsi raamatus esinevad pildid ja kaartid väga tarvilised. Osatagu ainult neid tarviliselt kasutada. Teisel poolt on tarviline ilustada kooliraamatuid, mis oma halli ja maitseta välimuse poolest otse tähelepandavad, ka õpilaste esteetilise maitse kasvatamise ülesandeil. Ja selles mõttes tähendab edusammu J. Kentsi raamat, kus osa pilti (8 tükki) mahutatud kriiditahvlitele. Siin juures ei taha ma kinnitada, et kõik kõne all olevas raamatus esitatud pildid oleksid otstarbekohaselt valitud ja kindla põhimõttega seotud. Nii mõnedki pildid, nagu 1., mis tehniliselt nõrgalt välja tulnud ja tarvilist kujutelma ei anna, 4. ja 5., mis kordavad sama nähtust, 12., kui mitte küllalt iseloomuline allkirjale, 28., korduv ja segane, 48., vähe iseloomustav jne., olekiid võinud kahjuta raamatust välja jätta. Samati poleks kahjulik olnud, kui raamatu sisu ja piltide vahel tihedam side oleks valitse nud. See oleks palju avaramaid võimalusi pakkunud nende kasutamiseks. Selle nõude järelalusena ilmuks detailsem niltide kirjeldus, mis J. Kentsil osalt lakooniline ja pealiskaudne, nagu mööda minnes tehtud.

Siis oleks ka piltide mahutusel raamatus kindlam süsteem pidanud valitsema ning pilt leiduma otse seal, kust jutt. Nüüd leiame mõne pildi (Elva maastik ja Otepea maastik) seal, kust teda mitte ei tarvitse otsida.

Need märkused ei suuda muidugi vähendada seda üldist head muljet, mida avaldab J. Kentsi „Eestimaa geograafia“, kui veel silmas pidada, et ta ilmutab esimese sellelaolise pääsukesena.

Head ja tarvilised on nimetatud õpperaamatus graafilised joonised, profiilid ja diagrammid, mis annavad tarvilise ülevaate vastavast küsimusest. Eriliselt tuleb aga rõhutada väikest kaartistikku õpperaamatu lõpus, mis ainuke sellelaoline seni ilmunud geograafia-õpperaamatus. See on õieti kõige väärtulisem osa arvustatavas raamatus, kui meele tuleb tunda, et kodumaa-kaartid, mis koolidele kõlbulised, täiesti puuduvad, kuna seinakaart ammugi on saanud antikvariaatseks rariteediks. Ilma nende kaartideta oleks antud õpperaamat vaevalt leidnud seda sooja vastuvõttu, mis talle praegu osaks on saanud. Kaartide materjal on tarvilise oskusega valitud ja ainult

vähesed korrektsioonid oleksid veel vaja olnud. Nii esineb Saaremaal „Kaalmägi“, mida õieti olemas pole, kuna puudub „Kodaramägi“. Samati „Viidumägi“, õigem maakünnis, millel vastu Kihelkonda kerkib „Suurmägi“ umbes 50 m. üle merepinna. Suur Katel pro Suur Häil. Pole näidatud ühendust Saaremaa ja Muhumaa vahel, Lauassaare järv pro Lavasaare j., Kaisma pro Suurjärv, Spithamn pro Spitham (Pöösapea neem), Tänassilma jõgi näib algavat kusaagilt Uue-Võidu poolt, Isborski pro Irboska jne. Poliitilisel kaartil puuduvad Valga ja Petseri maakondade piirid. Mõned ebatäpsused esinevad ka maakondade piirides (Viljandi- ja Tartumaa vahel), mis seletatav algkaartidel (Kupfferi „Baltische Landeskunde's“) olevate vigadega. Kaarti-märkides pole küllalt selget vahet kirikute ja alevikkude vahel; ka objektide valikus pole olnud küllalt järjekindel, esinevad mõisad ja külad, mille kohta midagi öelda pole, puuduvad teised, mis vast tarvilised. Puuduvad, näiteks, Alatskivi, Abja, Palupera, Mustjala pank jne. Üldse oleks pidanud kaartide sisu ja raamatu tekst enam seotud olema. Need puudused, olgugi olulised, ei tee siiski raskusi kaartide hea eduga tarvitamiseks.

Sisuliselt jaguneb raamat kahte ossa: 1) füüsiliseks ja 2) kultuur-geograafiliseks. Esimene osa on liig palju otsekoheste allikate mõju all, ega avalda iseseisvat aine jaotust ja käsitust, kohati tuleb tõlkeline ilme nähtavale (näiteks, Läänemeri, Taimestik, Loomastik, Eesti taimestiku ja loomastiku ajalooline arenemine).

Ent tähtsamaks nõrkuseks selles osas on kodumaa regionaalse ülevaate puudus. Raamatu lõpus tuuakse küll lühedane seletus kodumaa administratiivse jaotuse üle (ka Kupfferi järele), kuid seda on ju liig vähe, et näidata Eestimaa üksikute osade eralduvaid külgi.

Kultuurgeograafiline osa on J. Kentsi teoses iseseisvam. Autoril on tulnud ajada algvagusid ja koguda materiaali. Mõned puudused ilmuvad just sel põhjusel, et andmete soetamine raskusi tegi (nii puudub ülevaade, meie sadamate kohta, peale Tallinna). Üldiselt on see osa siiski küllalt ülevaatlik ja teatud täiendustega kergesti käsitatav.

Raamatu on autor pakkunud tarvitamiseks nii üldharidusliku kooli alam- ja

ülemastmele, kui ka kõigile kodumaa-harrastajaile. On ütlematagi selge, et seesuguse teose kirjutamine, kui see üldse võimalik, oleks hoopis suuremaid ja teistsuguseid eeldusi nõudnud, kui neid on „Eestimaa geograafia“ autoril kasutada olnud, niivõrd erinevad on need tarvitajate rühmad. Tegelikult pole ka J. Kentsi raamat säärase universaalse ilmega välja tulnud. Minu arvates vastab ta üldharidusliku kooli alamastmele, kus teda mõnesuguste täiendustega ja korrektsoonidega õpetaja poolt hea eduga võib kasutada. Kõiki nõrkusi ja puudusi arvesse võttes, mis seesuguse teose juures möödapääsematud, ei sõanda meie siiski tunnistamata jätta, et J. Kents tänuväärt töö meie õpikirjanduse alal on sooritanud. 1921. a. ilmunud õpperaamatute hulgas on „Eestimaa geograafia“ ometi üks väärtuslikumaist, mille kõrvale meil õpperaamatute alal maadeteaduses teist asetada pole.

*

1921. a. sügisel ilmus Haapsalus tundmata autori poolt, kes end varjab A. Matkuri nime all, 40. leheküljeline „Maateaduse algõpetus I. vihk: Kodumaa. Eesti algkoolide IV. õpeaasta kursus, kuid kõhna välimuse (täiesti piltideta ja tabeliteta), kui ka autori pealiskaudsuse poolest aine käsitamisel, ei saa seda vähe silmapaistvat töökest J. Kentsi raamatuga kuidagi võrrelda.

Küll seab eessõnas autor omale ülesandeks „sammuda kodumaa tundmaõppimises uut rada, kuid kasutab seal juures nii vanamoelisi allikaid, kui kalendrisabad, Kupfferi, Jürgensi, Turpi j. t. raamatud. On kahtlane, et otse sellele alusele rajatud töö võiks tuua murrangut kodumaa tundmaõppes. Neljanda õpeaasta kursus on järg III. aasta kooluloolisele maadeteadusele ja tuleb loomulikult ainet käsitada induktiivselt, seal juures katsuda teda võimalikult intuitselt varem läbivõetud ainega siduda, süvendada ja täiendada. Matkur on küll omaks tunnistanud õppekavades ülesseatud meetodilise printsiibi, kuid seda on veel vähe. Enam kui kusagil mujal on tarviline just siin järeljätmata seda printsiipi jälgida. Teiseks peab eriti just siin alus pandama mitmesuguste maateadliste mõistete ja nähtuste selgitamisele. Mis on mägi, maastik, kõrgendik, kõrgustik, org, küngasseljandik, voored,

madalik jne., need on mõisted, millega küll opereerib Matkur, kuid mida ta kusagil ei selgita, ega määra. Ka puudub tal järjekindlus nende tarvitamises (kaldamüür, kaldaserv, kaldasein, paesein pro paekallas). Kui aga siin neid algnähtusi maateaduses ei selgitata, kus seda siis teha?

Kolmandaks on Matkur vabalt ilma põhjendamata valinud oma „maastikud“, vaadeldes seal juures Põhja-Eestit palju põhjalikumalt ja detailsemas liigituses kui Lõuna-Eestit, kus väga suured ja erineva iseloomuga alad on seatud ühiseks maastikuliseks üksuseks. Muidugi ei saa siin teha etteheidet Matkurile, sest kodumaa jaotus maastikulise printsiibi järele on tõesti raske, seni kui meil puuduvad veel üksikasjalised teaduslikud uurimused kodumaa erisade kohta.

Teaduslikult jätab arvustatav teos palju soovida. Liiga palju esineb siin väärseletusi ja täpsuseta teateid, nagu soode tekkimine, linnade elanikkude arv, „Kips on iseäraline lubjakivitõug“, savilliiva seljandikud pro voored jne. Eriti on aga nõrk osa, mis käsitab „algteateid matemaatilisest maateadusest“, kus maakera „iseenese ümber keerleb“, ja „kord ühte kord teist külge vastu päikest pöörab, maakera diameeter on antud 11740 km. (vist päris „täpselt“), palavvõos seisab päike otse peakohal“ jne.

Keel on kohmakas ja harva leiame mõnusama ja elavama kirjelduse. Üldiselt on ka siin palju ortograafilisi vigu, võõriti tarvitatud oskussõnu ja ebamääraseid ütelsusi (loodus on lopsakas, kehv, kanarbiku padrik, kahesugused mõõdu üksused jne.).

Usun, et Matkuri raamat ainult katseks jääb, nagu autor ise arvab. Sest vaevalt võib loota, et leiduks õpetajaid, kes selle raamatukese järele hakkaks klassis õpetama, korrigeerides eksitusi ja vigu. Sel juhul on juba parem ainet käsitada ilma õpperaamatuta, seades ise sihid üles ja valides ainet palju soovitamalt.

Ülal nimetatud kaks raamatut on ka ainukesed maateaduse alal 1921. a. ilmunud õpperaamatud.

*

Moodsa pedagoogika üks peamismaist nõuetest on õpilaste isetegevuse, vaatlemis- ja uurimistungis kasvatamine. Selleks juhitakse laps elavate objektide

juurde, näidates talle teid, kuidas neid objekte vaadelda ja uurida, selleks antakse õpilastele iseseisvaid ülesandeid lahendada. Üheks õpetust elustavaks õppetarbeks maateaduses on geograafiline lugemik, kus klassis käsitletavast aineist mõned osad üksikasjaliselt ja peenelt neisse süvenedes kirjeldatud. Sellega virgutatakse õpilaste uurimus- ja teadushimu põhjalikumalt, kui see võimalik on kitsa õpperaamatu piires. Nii ilmub maateadusline krestomaatia tarvilise täiendusena klassi õpperaamatutele.

Maateaduslistest lugemikkudest on meil ilmunud kaks ja need on õieti ka ainukesed meie maateaduslises kirjanduses. G. Vilbergi „Harjumaa“ käsitab kitsast ala, nagu nimigi näitab ja M. Kampmann'i „Eesti kodumaa“ I ja II annab ülevaate tervest Eestist.

Vilbergi teos omandab selle tõttu, et ta käsitleb võrdlemisi kitsast ala — Harjumaad — erilise tähtsuse oma põhjalikkusega ja üksikasjade vaatlusega, mis harilikult õpperaamatuis üldistatult nivelleeruvad. Arvuliselt suur piltide hulk tüübilistest Harjumaa nähtustest, maakohadest, rahvaelust jne., mis veel varustatud täielikkude seletustega, süvendab seda detailide ja iseloomulikkude joonte valgustamist.

On kahju ainult, et kirjastusoludel on pidanud, nagu autor eessõnas mainib, ära jääma mõned tarvilised joonised ja kaardid, mis oleks asja veel armsamaks teinud. „Harjumaa“ langeb sisuliselt õieti kahte ossa: esimene osa annab üldise pildi Harjumaast, teine esitab lugemikku sõna tõsisel mõttes.

Esimene osa otstarve on, peale Harjumaa totaalse pildi andmise, lugejate tutvustamine kindlasti pretseeritud terminitega maateadliste mõistete nimegamiseks. On ainult kahju, et seesama kindlasti ja enamvähem täpselt avaldatud mõttekäik üle pole kantud ka teise ossa, millega raamatu väärtus aina kasvanud oleks. Teine osa lubab mõnes kohas silmapaistvalt luulelist vabadust, mis, näib, hinges pole kajastunud. (Tallinna tänava elu kirjeldus lhk. 210., talvine pilt Koitjärvelt lhk. 192).

Üldiselt on aga ka lugemiku osa mitmekesine ja huvitav. Kohati leiame seal sääraseid armsaid kirjeldusi randlaste elust, Rammussaarest jne., millised otse kaasakiskuvalt läbi loed. Vil-

bergi omis tõis paistab eriti soe osavõtt Põhja-Harjumaa randlaste vastu, kelle kombeid, elu, tegeust ja piüüideid ta kirjeldab suure osavuse ja asjalikkusega. Mõned kaastöölise kirjutused on nõrgemad, ent neid on seal ka vähem.

Üksikuid vähemaid eksitusi ja vildakusi leiame küll ka „Harjumaas,“ kuid need on ju harilikud. Nii on seal „Terve Harjumaa on peaaegu lausamaa“ (9. lhk.), jõe nõva pro säng, vahekläss pro silmusesopp (maasopp); (13.lhk.) ja mõned teised vähesed terminoloogilised eksitused. Sisuliselt oleks pidanud esitama Harjumaa kohta ka enam arvustikulisi andmeid, tööstuslisi ettevõtteid kirjeldama jne. Kuid need on ainult soovid, mida iga lugeja oma vaadetest ja maitsetest välja minnes võib ette tuua, ent mille täitmise alati on seotud raskustega: niivõrd erinevad on nad. Kui aga võtta Vilbergi teos seesugusena, nagu ta on, siis võib teda üpris edukalt kasutada Harjumaa käsitlemisel, eriti keskkoolides, samuti ka tundi- de ettevalmistamisel. Õpetajatele pakub ta pealegi hulga hädasti tarvilisi termine. Jääks soovida ainult, et ka teiste maakondade kohta samalaadilised kirjeldused pea ilmuks.

M. Kampmann'i „Eesti Kodumaa“ I osa Põhja Eesti ilmus esimeses trükkis 1918 a. ja mullu teises. Esimest trükki oli meil juhus „Kasvatases“ 1920 a. hinnata ja ühtlasi ka mõnede oluliste puuduste peale näidata, kui ka esitada mõned põhimõtted, millest tähele panemata geograafilise krestomaatia kirjutaja ei võiks mööda minna. Teises trükkis on M. Kampmann minu arvamisi arvesse võtnud ja oma teose hoopis uuesti korraldanud ja ümber töötanud. Sel põhjusel ei taha ma ka „Eesti kodumaa I“ kohta praegu üksikasjaliselt sõna võtta, olgugi et ka seal mõned märkused vast tarvilikud oleksid. Pean tähendama, et „Eesti Kodumaa“ nõrgem külge seisab selles, et tas esinevad palad, mis kirjutatud ammu möödaläinud aegadel, teistes oludes ja teistes tingimustes, kui praegused. Samuti oli otstarve, milleks nad sel ajal määratud, hoopis teine, kui nüüd üles seatakse geograafilisele lugemikule. Autor on katsunud materjaali küll vastavalt praegustele oludele ümber töötada, kuid igakord pole see sugugi nii kergegi sooritatav, kui veel silmas pidada, et artiklite kirjutajad ise polnud maa-

teadlased, nagu lugemiku autorgi, olgugi viimane lugupeetud kodumaatundja.

Sel põhjusel tundub osa artiklitest vähe vananenutena ja mitte puhtmaateadlistena. Paljude artiklite juures on isegi liig palju ajaloolist ja muinasloolist elementi, mis üldisele ideele segavaks saab. On avaldatud soovi, et neil juhustel, kui lugemiku tarvis kõlbava artikli autor teada, teda lasta oma kirjutust korrigeerida. Sedasama pean ka siin veel kord alla kriipsutama. Ma ei taha siin praegu nimetada üksikasjalisi eksitusi, vaid tähendan ainult, et nii mõnigi pala oleks võinud kahjuta välja jääda. Olgu seesugustest nimetada M. Martna „Meie Kask” I osa, 236 lhk., mis küll väga kena koduloos, kuid mitte maateaduslises lugemikus; S. Valviku „Audaku pidalitöbiste asutus” II osa, 40 lhk.; J. Ratas „Abjakad” 113 lhk.; Ed. Schönberg „Viljandi varemotel” 130 lhk.; Nõrgameelsete asutus Jämejalal 138 lhk.; K. Ruut „Valgjärv” 253 lhk. ja mõned teised. Vähemalt oleks pidanud neid tublisti lühendada. Nõrkusena esineb ka II. osas see asjaolu, et Võru, Valga ja Petseri maakonnad liig piiratult on esitatud, eriti just viimane. Nendele kolmele maakonnale on antud kokku vähem ruumi kui teistele üksikult.

Keeleliselt ei valitse ka siin soovitatav täpne maateadusline terminoloogia, puudub ka ühtlus üksikute artiklite keele vahel. Kuid kõik see ei takista „Eesti kodumaad” klassis abiraamatuna tarvitamast. Raamatut on arvatud proposeerida ka koolidele otse õpperaamatuna, kuid selleks oleks ta siiski vähe kõlbulik ja soovitatav. M. Kampmanni teose väärtus seisab selles, et ta õpperaamatut täiendab, iseäranis Kentsi, kus regionaalne kirjeldus puudub.

Eriti pakub ta õpetajaile, kellest mõnelgi teadmistes valgeid kohti leidub, kodumaa geograafia alal tarvitist ainet silmaringi laiendamiseks.

*

Metoodilisest kirjandusest ei ole mul, kui arvestamata jätta paar nende ridade autori artiklit „Kasvatuses”, midagi nimetada. Küll on aga ilmunud koduloo alal H. Turpi „Koduloo metoodika”. Kodulugu on väga lähedases ühenduses kodumaa maadeteadusega, vähemalt III õppeaastal. Nii oleks meil siin otse täieline õigus ka ülalnimetatud „Koduloo metoodikat” hinnata, ja seda

enam veel sellepärast, et kodulugu meil koolides on üks vastutusrikkamaist õppeainest. Siin tuleb hinnata ja väärtuliseks pidada iga asjalikku näpunäidet ning praktilistest kogemustest väljakasvanud juhatust. Ent vaatamata selle peale ei tihka ma siiski ajakirja piiratud ruumi raisata H. Turpi „teose” põhjaliku tutvustamisega. Ma ei ole ammugi nii halba ja nõrgalt kirjutatud raamatut lugenud, kui seda on H. Turpi metoodika, eriti tema üldises, metoodilises osas. Siin ei pane imestama need naiivid targutused ja vildakud seletused, mis õieti arvustamisväärilised pole, ei ka see, et H. Turpil enesel arusaamine koduloost puudub, et ta ise enesele vastu väidab ja lapsikusi kõneleb vaid palju enam üllatab see julgus, millega neid esitatakse oma kaasõpetajale. Kasulikku näpunäiteid koduloo õpetamiseks ei leia meie ses „metoodikas” küll mitte, kui me arvesse ei võta paari tegelikku tunni näidet, mis üldiselt ka nõrgad.

*

Minul jääb veel nimetada maateaduse alalt kolme kaarti, mis ilmunud vaadeldaval aastal.

Esimene neist on J. Linzbachi ja J. Kentsi „Maakaardid koolidele” I Euroopa (füüsiline ja poliitiline). Need on kaks kaarti mõõdus 1:24 000 000, mis peavad moodustama esimese osa autorite poolt kavatsatud sarjast. Nii oleks meil tuleviku väljavaates loota koolile nii hädasti tarvitist kaartistikku. Vaadeldavad kaardid on trükitud sõjaväe kartograafia osakonnas, ning pakuvad värvide valikus ja puhtuses kaunis sümpaatilise mulje. See lubab neid isegi kõrvu asetada välismaail valmistatud kaartidega.

Kuid mis puutub aine valikusse, reljeefi märkimisse jne., siis ei rahulda see mitte samati. Reljeefi märkimises on küll tarvitatud pastelli ja viirusid, kuid niivõrd oskamatult, eriti viimaseid, et plastilisuse mulje selgusetuks jääb, isegi Alpi mägede juures. Ka merede sügavused paistavad vähe silma. Peale seda leiame mõnesuguseid vähemaid täpsusetusi ja eksitusi. Nii on Euroopa-Aasia piir märkimata jäänud, Venemaa steppide vöö liig laiaks tehtud, steppide ja tundrate tähendamiseks samu situatsioonmärke tarvitatud jne. Õieti, mis puutub steppidesse sõna tõsisel mõttes, siis puuduvad nad Euroopas täiesti ja

on pigem ajalooline mõiste ja mineviku küsimus. Eriti palju eksitusi leiame nimekirjutamises, milles, nähtavasti, on puudunud kindlad printsiibid. Meie leiame seal Mailandi, Venezia, Florenzi pro Milano, Venedigo, Firenze asemel, Ural pro Uural, Dnepr, Dnestr pro Dnjepr ja Dnjestr, Noovaja Semlja pro N. Semljaa jne., sest kui tarvitada hääldamise järele kirjutamist, siis tuleb seda järjekindlalt teha. Praegusel ajal, kus koolid hädasti vajavad kaarta, kui esimese tähtsusega õppetarbeid, võiksid saada kasutatud ka nimetatud kaartid, kuid tulevikus nõuaksime siiski täielikuid ja paremaid.

*

Teine 1921 a. ilmunud kaart on „Eestimaa kaart”, sõjaväe kartograafia väljaanne, mõõdus 1:300 000. Kaart on mahutatud neljale lehele ja vastab oma mõõduga Saksamaa n.-n. „Übersichtskarte”le. Hea välvide valik, puhas trükk — ainult esilehel on väike kivi edasi nihkumine olnud —, annavad kaartile meeldiva välimuse. Kaart on ülevaatlik ja kaunis täpne, ainult siin-seal leiame joonistamisel tehtud vabu liigutusi. Eriti on kaartil tugevasti rõhutatud teede võrk ja rohkearvulised asulad, mis kaartile suure väärtuse annavad õppekäikudel ja rännakuil. Üldiselt on kaart rikas topograafilisest elemendist ja üksikasjaline. Kuid see asjalugu ja ka see, et reljeefi märkimises on tarvitatud isohiipse, teeb ta vastuvõtmatuks koolidele. Nimede rägastik ja tihe teede võrk varjavad täiesti pinna reljeefi. Juba paari meetri kauguselt ei suuda meie kaartilt lugeda isegi tähtsamate asulate nimesid ega näha pinna vorme. Nimede kirjutamisel on lubatud katkestada teid ja isegi jõgesid. Eriti tuleb aga tähelepanu juhtida nimede ekslikkuse peale. Pole soovitatav neid siin üles lugema hakata, kuid vähegi hoolsam vaatlus laseb neid isegi kodumaa tundmises vähikule

silma paista. Olgu ekslikkudest nime-dest siin kohal nimetatud ainult mõned. Naroova pro Narva jõgi, Sakka pro Saka, Otnika pro Ontika, Reola pro Roela (Palamuse kih.), Pattika pro Patika, Piirita pro Piritä; Katta j. pro Kata jõgi; Juminda pro Juminda (nagu maantee); Hara pro Hara jne. Et Eesti keeles maateadlised nimed harilikult genetiivis esinevad (nagu Riia, Valga jne.), siis peaks olema ka Tallinna, Paadenurme (pro Tallinn, Paadenurru) jne. Samati puudub kindel seisukoht „ma” lõpulisete nimede õigekirjutamises. Kirjutatakse Märjamaa, Kullamaa, Oidremaa (pro Oidermaa) jne., kuid samati ka Kanama, Kiidema, Langerma, Paisuma jne. Sama puudub seisukoht, kas kirjutada Kureaare, Kaunisaare, Nõmküla, Tohisõ, Jõgisu jne., või Kuressaare jne. Ka on kihelkonna piirides eksitusi.

Kolmas kaart on ilmunud Riigi Statistika Keskbüroo valmistusel ja esitab meile kodumaa valdade piire. Kuid koolidel pole selle järele erilist vajadust, mispärast mul siin selle juures peatada ei tule.

See on kõik, mis minule on puutunud kätte 1921 aastal ilmunud maateadlisest kirjandusest. Nagu näeme, pole see kaugelki rohkearvuline. On esitatud arvamist, et vaja oleks piiri panna kooliraamatute ilmumisele, mis kaasa olla toonud noorsooliikumise kriisi (!) (v. „Taraapiita” nr. 5). Säärase näivi arvamisega, mis peegeldab ainult vähest arusaamist raamatu kultuurilisest tähtsusest, ei tule meil muidugi rehkendada, vaid soovida tuleks, et meie maateadline kirjandus palju enam rikastuks. Mitte piiri panna raamatute ilmumisele, vaid teid leida raamatute levitamisele. Ja üldine arvamine ei tohiks mitte vastu olla soovile, et need, kelle hoolde on usaldatud koolid, enam energiat ja püüdu avaldaks kooli raamatukogude soetamiseks ja täiendamiseks.

Kirjandus.

Arvustus.

K. R. Veski ja J. Grünthali „Aritmeetiliste ülesannete kogu“ I. õppeaasta, 102 lhk., hind 80 marka; II. õp. a., hind 65 m. ja „Aritmeetika“ III. õp. a. 134 lhk., hind 70 m. (teine trükk), IV. õp. a., 176

lhk., hind 130 m. ja V. õp. a., 128 lhk., hind 90 m. K.-ü. „Loodus“ Tartus.

Vist ühelgi teisel alal ei ole meil nii palju õpperaamatuid ilmund kui arvuteaduses. Suurem hulk neist pakuvad aga niihästi metoodiliselt kui sisuliselt halba

materjaali ja ei vasta haridusministeeriumi algkoolide õppekavadele. Erandina selles mõttes seisavad möödunud õppeaasta jooksul ilmund K. R. Veski ja J. Grünthali õpperaamatud. Esmalt peab tähendama, et nad metoodiliselt laitmata kokku on seatud; võib julgesti öelda, et eestikeelse teist aritmeetika õpperaamatut ei leidu, mis metoodiliselt nii hästi läbi töötatud oleks. Võivad ju arvamisest mõne ükisku küsimuse käsituse kohta lahku minna, kuid üldine käsitusviis on ikkagi otstarbekohane. Just väikeste õpilaste õpperaamatult peab kõige päält nõudma, et ta metoodiliselt hästi läbi mõeldud ja läbi töötatud oleks. Iseäranis õnnestunud metoodiliselt on I. aasta õpperaamat. Selles on hulk huvitavaid pilte, mis õpilast kohe raamatuga seovad ja teda enesele märkamata tööle panevad. Nii on, näit., ülesande (I. õp. a. nr. 15): „Väikesel Peetril oli suvel 5 hane, hoida. Mardipäevaks viis isa ühe hane turule. Mitu hane jäi järele?“ juure kaks pilti lisatud, millest esimene kujunega tiigi ääres, viies aga sirutab eemalt teisel pildil näeme nutvat poissi nelja hatab poissi viie hanega tiigi ääres, kuna vankriilt pääd, nagu jumalagajätmiseks teiste poole. Ka teistes õpperaamatutes võib leida seletuseks mõnda pilti ehk joonestust, näit., J. Koppel'i „Metoodilises matemaatika õpperaamatus“, kuid sääl on piltideks ainult — kimpuseotud tikud.

Raamatute kokkuseadmisel on, nagu näha, silmas peetud uuendusvoolusid matemaatika õpetamises. Nii on, näit., juba III. õppeaastal sisse toodud võrrendid ja protsendid, kuna IV. õppeaastal võrrendid juba pikemalt on käsitatud. Samal aastal antakse õpilasele astme, juure ja logaritmi mõiste. V. õppeaastal tutvustatakse õpilast ligikaudsete väljaarvamistega. Üldse moodustavad kolme esimese õppeaasta jaoks määratud raamatud ülesannete kogu, kuna IV. ja V. õppeaastas süstemaatiline aritmeetika kursus ühes ülesannetega sisaldub.

Mis puutub ülesannete sisusse, siis on ka siin suurt edu märgata, võrreldes teiste ülesannete kogudega; kadund on ülesanded Orelist ja Kurskist, Moskvast ja Tuulast — asemele on astund õpilase oma ümbrus. Nii leiame Tartu ülikooli, keskkoolidesse, lärvamaasse jne. puutuvaid ülesandeid. Sarnase sisuga oleks võind neid rohkemgi olla, kuid ka teiste

ülesannete sisu on elust võetud, ka loodusteaduse aladelt. Peab tähendama, et igasugused mõttetud keerdülesanded puuduvad, millest mingisugust kasu pole, küll aga kahju, tehes õpilasele aritmeetika ja ühtlasi ka kogu matemaatika vastikukuks. Siiski tundub, et IV. ja V. õp. a. ülesandeid mõnes kohas vähe on. Näiteks, oleks võind kordamisülesandeid suuremal valikul olla, samuti oleks vaja sulgude tarvitamisel rohkem harjutusi teha, kui neid toodud on. Liig palju ruumi on pühendatud mõõtudele.

Väljendus on selge ja ladus. Ebaõnnestund oleks vahest järgmine lause (IV. õp. a., lhk. 28): „... kirjutatakse korduv tegur üks ainus kord, kuna selle teguri juure üles kirjutatakse väikese numbri arv, mis näitab, mitu korda korduv tegur on teguriks võetud.“ Siis mõned arusaamatused (säalsamas, lhk. 41): „... on meiegi ajani ulatand mitmed mõõdud, mis inimese keha osade nimetusi kannavad. Näiteks: jalg, toll (?).“ Ka on ebaõige, et on „kesköö, kui tähed seisavad kõige kõrgemal“ (lhk. 67. Aja-mõõdud).

Mõne vähese puuduse peale vaatamata on K. R. Veski ja J. Grünthali „Aritmeetikad“ väärtuslised tööd, ja et nad haridusministeeriumi algkooli õppekavadele vastavad, siis võib neid küll meie algkoolides tarvitada.

J. Verendel.

Kirjandusline ülevaade.

Tänavu 4. aug. sai 100 aastat täis esimese tähtsama Eesti kirjaniku *Kristian Jaak Petersoni* surmapäevast. See kirjanik ilmus hämaras minevikus, kus ainult sakslased või saksastand eestlased viletsakeelelisi moraliseerivaid lookesi ja laulukesi meie orjarahvale kirjutasid. K. J. Peterson oli esimene tõsine maarahva laulik, esimene nooreestlane ja seejuures täiskarakter. Kahju ainult, et see aatekiüllane ja lopsakas and varases noorusel maamulda varises; kahekümneüheaastaselt suri kirjanik tiisikusse.

Temast järel jäänd käsikirjad on senni korraldamata olnud. Seega on puudund K. J. Petersoni loomingu täielik ülevaade. Nüüd on Eesti Kirjanduse Seltsi Koolikirjanduse toimkonna algatusel Eesti keele õpetaja A. Paltser prof. G. Suits'i lahkel juhatusel Kr. J. Petersoni ilukirjanduslikud tööd koguväljaandeks korraldand, mis kirjaniku 100-a.

surmapäeva puhul ilmub. Raamat ilmub kirjaniku pildiga ja pikema ülevaatliku esisõnaga Kr. J. Petersoni eluloo ja tööde kohta.

Raamat mahutab enesesse Kr. J. Petersoni laulud ja nende teisendid ning kirjaniku päevaraamatu. Lisas leidub

Kr. J. Petersoni ilukirjanduslikkude tööde täpne tekst.

Jääb ainult soovida, et iga kirjandus-armastaja laual ja igas raamatukogus see väärtuslik raamat aset leiaks.

E. K. S. Koolikirjanduse toimkond.

Kroonika.

Harjumaa õpetajate kursused

kestavad 7. augustist s. a. kuni 19. augustini. Kursused peetakse Tallinna õpet. seminaari ruumides.

Ained:

1. Laulmine — h-ra Leinus.
2. Kodulugu — h-ra H. Turp.
3. Papi-paberitööd — neiu Kilgas ja Keres.
4. Puutöö — h-ra K. Puskar.
5. Voolimine — h-ra Rein.

Igal osavõtjal tuleb maksta umbes 200 marka.

E. M.

Kasvatusteadusline nädal.

Eesti Õpetajate Liidu poolt Berliini Kasvatus- ja Õppekeskinstituudi kaasabil Tallinnas 28. VII. — 5. VIII. korraldatud pedagoogiline nädal on hästi korraldatud. Kõik kutsutud lektorid on ilmund. Osavõtmine on elav — kuulajate arv ulatab kahe ja poole sajani. Ettekanded on väga huvitavad. Loodame nende sisu „Kasvatuses“ lähemal ajal avaldada.

E. M.

Organisationsiooni teated.

Üleriikline õpetajate päev

Eesti Õpetajate Liidu 5. aastapäeva puhul 26. ja 27. juulil 1922. a. Tallinnas.

Kommertskooli avar saal on määratud ajaks õpetajatega viimase kohani täidetud. Saal on vannikutega, loorberipuudega ja lippudega kaunistatud. Päeva avab Liidu esimees J. Annusson lühikese tervituskõnega. Juhatajaks valitakse ühelhäälel J. Annusson, J. Kiesel ja K. Treffner, sekretärideks — A. Öunapuu, A. Raud ja J. Juhanson. Järgneb J. Annussoni kõne:

„Õpetajate Liit Eesti kooli loomisel.“

1917. aasta revolutsiooni ajal ärkas ka õpetajate ühingute loomisel elavam tegevus. Tekkis terve rida õpetajate ühingu. Peeti ära esimene Eesti hariduskongress, kus ka otsustati Õpetajate Keskliitu asutada. Liit asutati Rakveres samal aastal peetud koosolekul. Liidu peatülesandeks seati demokraatlisel alusel seisva Eesti kooli loomine.

Alguses oli Liidu tegevus kaunis raske, kuna ta leidis vähe vastutulekut Ve-

ne uute valitsusvõimude ja ka Vene seltskonna poolt. Siiski otsustas Liit algkoolides kohe maksma panna emakeelse õpetuse ja keskkooli võimalikult pea emakeelseks muuta. See otsus leidis toetust samal suvel kokkuastunud maapäeva poolt ja õpetajaskond asus selle täitmisele. Rahva enamus ei olnud mitte igalpool emakeelse kooli mõtte poolt. Korraldati hulk kihutuskoosolekuid, kus emakeelse kooli tähtsust selgitati. Arutati emakeelse kooli teostamise küsimust kongressidel, kus ka muud tähtsad kooliuuendusküsimused päeva- korral seisid. Asutati rahvaülikoole.

Elavale tegevusele järgnes 1918. a. veebruaril kuus okkupatsiooni aeg, kus Liidu tegevus täiesti halvatud oli. Okupatsiooni ajale järgnev vabadussõja ajajärk ei olnud ka soodus Liidu tegevusele. Alles 1919. a. teisel poolel on Liidul võimalik energilisemalt tööle asuda. Peeti ära III. õpetajate kongress. Sääli seati

üles nõudmised õpetajaskonna ainelise seisukorra kindlustamiseks ja rõhutati, et ainult liitudesse ja ühinguisse koonduvad õpetajaskond jõuab sel alal midagi korda saata. Muudetakse Liidu põhikiri, milles tema ülesannete hulgas ka õpetajate kutsehuvide kaitsmist toonitatakse. Kuid Liidu vaimline tegevus ei jäänd mitte selle tõttu varju, vaid jätkub endistviisi Eesti kooli loomise sihis edasi. Liidu liikmete arv tõusis varsti 600 päält 2000 pääle.

Neljandal kongressil arutati põhjalikult läbi algkoolide õppekavad ja muud algkoolidesse puutuvad küsimused.

Viiendal kongressil arutati läbi keskkooli korraldamisküsimused, eriti õppekavad, mis kahtlemata mõju on avaldand keskkooli seaduse pääle. Kuna algkoolide seadus juba teostamist on leidnud, siis tutvunes kongress ka selle tagajärgedega.

Pääle selle on peetud eriainate õpetajate kongresse ja üleriiklisi ning maakondlisi õpetajate päevi, kus on arutatud mitmesuguseid kasvatulisi ning kutsehuvilisi küsimusi. On toime pandud rida ankeete, käsitatavate küsimuste selgitamiseks.

Liidu juhatus on püüdnud kongresside ja õpetajate päevade otsuseid ellu viia ja on ka tema ettepanekud Riigikogu ja valitsusasutuste poolt tõsist tähelepanu leidnud.

Liit on püüdnud kontaktis olla naaberriikide õpetajaskonnaga. Nii on ta 1921. a. osa võtnud Ühis-Soome koolikongressist Helsingis ja käesoleval aastal Riias peetud rajariikide õpetajate konverentsist. On asutatud rahvusvahelise kõlbliskasvatuse ühingu Eesti osakonna.

1919. a. teisel poolel hakkas Liit kasvatusteaduslist ajakirja „Kasvatust“ välja andma, mis on ühtlasi ka Liidu häälekandjaks. Liit on välja annud rea kasvatusteaduslisi kirjatöid, mis on hädatarvilikud meie kooli korraldamisel.

Liidu sihtidest, mida ta käesoleval ajal on püüdnud teostada, on tähtsamad:

1. Et Eestil oleks emakeelne kool.
2. Et meie kool oleks demokraatiline. (ühtluskool).
3. Et meie kool põjeneks kõige paremail kasvatusteaduslisil alusel.
4. Et meie kool oleks vaba igasuguste poliitiliste ja muude kõrvaliste

ülesannete täitmisest ning endisaja igapäevast pärandustest.

5. Et meie kooli juhiks vaba, hästi ettevalmistatud ja oma kutses alaliselt edasiarenev õpetajaskond.

Neist sihtidest näeb kõneleja enam-vähem teostatuna neli esimest, kuna viimane on suuremalt osalt alles teostamata. Rohkearvulised kursused, millest meie õpetajaskond igal koolivaheajal elavalt osa võtab, näitavad aga, et meie õpetajaskond oma puudusi tunneb ja neid kõrvaldada püüab.

Vahekorras seltskonnaga võib tähele panna äärmist parem- kui ka pahempoolset opositsiooni Liidu vastu, mis sagedasti pahatahtlik, sagedasti aga ka teadmatuse tagajärg. Eriti on õpetajaskonda süüdistatud, et ta liig palju tegemist teind oma palgaküsimusega, kõrvale jättes kasvatusteaduslised küsimused. Kõneleja lükkab need süüdistused kindlate andmetega ümber.

Liidu tegevus on järjekindlalt kasvand ja ta liikmete arv suurenenud. Praegu on Liitu koondund 84 ühingut 3355 liikmega. Maakondade järele on arvud järgmised:

Harju maak.	11 ühingut	165 liikmega.
Viru	4 „	390 „
Järva	4 „	222 „
Lääne	8 „	209 „
Pärnu	13 „	214 „
Tartu	13 „	232 „
Viljandi	8 „	353 „
Võru	9 „	261 „
Saare	1 „	131 „

Pääle selle kuuluvad Liitu:

Vene Õpet. Liit	7 ühinguga	— 185 liikm.
Tallinna Õpetajate Selts		407 „
Tartu Õpetajate Selts		129 „
Narva Õpetajate Selts		88 „
Valga Õpetajate Selts		51 „
Pärnu Õpetajate Selts		87 „

Kuna Eestis on pääle 4000 õpetaja, siis on kaugelt suurem osa õpetajaid juba Liitu koondund. See on igatahes suur tagajärg ja Läti ning Soome õpetajaskond vaatab kadedusega Eesti õpetajaskonna pääle, kes on suutnud luua ja alal hoida ühist väerinda. Viimasel ajal on küll kuuldavale tulnud üksikud hääled parempoolsete ja keskkooli õpetajate liidu loomiseks, kuid praegu ei näi neil katsetel pinda olevat.

Tervitused.

Esimesena tervitab kongressi haridusministeeriumi nimel haridusministri abi F. V. Mikkelsaar, kes alla kriipsutab neid teeneid, mis Eesti õpetajaskonnal olnud Eesti riigi ja kooli loomisel. Õpetajaskond on olnud komistuskiviks neile välistele võimudele, kes käe meie rahva järele välja sirutasid. Eesti õpetajad on teadlikult välja astunud Eesti rahva tuleviku eest, nii võitluses Eesti iseseisvuse eest kui ka pärast Eesti kooli korradamisel. Püss seljas viibis osa õpetajaid frondil, kuna teised samal ajal energiliselt kooli korraldamisel töötasid. Ei ole kahtlust, et õpetajad ka tulevikus suudavad edasi viia demokraatliku riigi demokraatlikku kooli. Selleks on soov, et õpetajad 1) rahvale selgeks teeksid kooli ülesanded ja 2) rahva tahet koondaksid põhiseaduse täitmisele.

Tallinna linna haridusosakonna juhataja A. Veidermann tervitab Liitu 5. aastapäeva puhul, alla kriipsutades seda tähtsust, mis õpetajaskonnal olnud Eesti iseseisvuse võitluses ja koolielu edasiviimisel. Soovib Liidule selgeid sihte, jõudu, energiat ja edurikast tulevikku.

Sõna saab Ingeri õpetajate esitaja A. Seppänen, kes pikemas kõnes Soome ja Eesti keeles Õpetajate Liitu tervitab ja ühtlasi neid raskusi ette toob, millega tuleb võidelda õnnetul Ingeri rahval.

Tervitustelegrammid on tulnud Läti-maa Õpetajate Liidu, Riigi ja Omavalituse teenijate Kesklidu juhatuse ja gümnaasiumi direktori K. Treffneri poolt. Koosoleku kestel jõudis pärale järgmine tervitustelegramm riigivanemalt:

„Õpetajate Liidule. Tallinna kommerts-kool. Eesti riik jääb püsima, kui ta hariduse teel teistest kultuuraravastest maha ei jää. Milleks meil füüsilist jõudu ei jätku, seda peame yaimlise jõuga tasakaalu viima. Koolil ja selle tegelastel on riiklises ülesehitamise töös, tähtsad ülesanded täita. Ühendatud jõul seatakse kauged eesmärgid üles, ühendatud jõul rühitakse edasi — per aspera ad astra. Soovin Õpetajate Liidule jõudu tööks, tõsist isamaalist yaimu oma ülesannete seadmisel ja leplikku meelt meie noorte juhtimisel.“

Riigivanem K. Pats.

Koosoleku kestel jõudsid pärale ka tervitustelegrammid Eesti Üürnikkude Liidult ja „Päevalehe“ toimetuselt.

Järgneb E. Martinsoni referaat aine üle:

„Kool, õpetaja ja seltskond“.

Kuna referaat „Kasvatases“ ilmub, siis ei hakka tema sisu siinkohal refererima.

Järgneb.

III üleriikline matemaatika, füüsika ja kosmograafia õpetajate kongress. (Järg.)

Kongressi juhataja hr. Kiivet avab 18. apr. kell 5 p. l. keskkooli sektsiooni koosoleku. Juhatusse valitakse h-rad Neuhaus ja Nipmann.

I. H-ra E. Krahn'i referaat: „Kujutava geomeetria tähtsusest keskkoolis“.

Referent esitab kujutava geomeetria tähtsust niihästi üldhariduslisest seisukohast, kui ka joonetuste tehnika mõttes. Eraldi arendab ta suurel määral õpilaste ettekujutuse võimet. Lõpuks koondab referent oma mõtted järgmisse nelja punkti, mida sektsioon päale lühidaid läbirääkimisi sooviavaldusena vastu võtab:

1) Kujutava geomeetria õpetamise siht keskkoolis on esimeses joones üldharidusline ja peab ruumettekujutust arendama, kuid seejuures ei tohi kahe silma vahele jääda ka joonetuste valmistamise tehniline külg.

2) On soovivat, et matemaatika õpetajad ka projektiivse joonetamise õpetamist oma kätte võtaksid.

3) Gümnaasiumil ja realkoolil peavad olema isesugused kujutava geomeetria õppekavad.

4) Tarvis on korraldada lühikeseajalised kujutava geomeetria kursused matemaatika õpetajale.

II. H-ra G. Sternberg'i referaat: „Foucault pendlikatsed“ (saksa keeles).

Referent oli pendli kommerts-kooli võimlemise saali üles seadnud. Katse kestis ligikaudu pool tundi, andes üldiselt rahuldava tagajärje, kui eriti arvesse võtta pendli valmistamise juures niimõndagi tehnilist puudust, mis niihästi kohaste materjalide kui ka viinud tööliste puudusel paratamata olid.

III. H-ra prof. V. Kusnetsovi katsed elektrofoor-masina t e g a (venekeeles).

Kõik elektrimasinad, millega prof. Kusnetsov eksperimenteeris, olid Tartu õppeabinõude töökojas valmistatud. Arvatavasti niiske ilma tõttu ei õnnestunud katsed mõne masinaga alguses mitte hästi, kuid lõpupoole olid resultaatid üldiselt rahuldavad.

Teine päev.

IV. H-ra O. Perli proovitud: „Kuubi sümmeetria“.

H-ra O. Perli proovitunniks olid Tallinna linna I. realkooli VI. õppeaasta õpilased kutsutud.

Tunniantaja võttis määratud aja jooksul eesmärgiks säetud aine läbi. Läbirääkimistel tunnistati proovitud üldiselt hästi kordalainuks.

V. H-ra Kii veti referaat: „Matemaatika õppekava keskkooli ühisosas“.

Referent selgitab põhimõtteid ja üldjooni, mis olnud aluseks keskkooli matemaatika kava kokkusaadmiseks ning kirjeldab kavade loomise lugu. Esitab keskkooli ühisosa — 7. ja 8. õppeaasta — täieliku kava ja keskkooli haruneva osa kava skeemi. Mõlemad on kokkukõlas kavadega, mis II. matemaatika, füüsika ja kosmograafia õpetajate kongressil vastuvõetud.

Neist tuleb käesoleval kongressil lõpulikult vastu võtmisele matemaatika kava keskkooli ühisosa tarvis, millise kava Haridusministeerium 1922. aasta sügisel koolides tarvitusele võtab. Sektsioon võtab kava läbirääkimiste järele pea muutmatalt vastu. (Lisaks tuli väikene täiendus — joonestused ainult liinealiga.) Haruneva osa kava skeemi kohta järgnesid laialised läbirääkimised, mis keerlesid peamiselt geomeetria ja nimelt kujutava geomeetria ümber.

VI. H-ra Kolbe referaat: „Elektri potentsiaal“ (saksa keeles).

Kõneleja selgitab elektri potentsiaali mõistet ja eksperimenteerib influentsmasina poolide vahel valitsevat potentsiaalide vahe mõtmist. Elektri potentsiaali defineerimise juures tähendab referent ühe vee peale, mida tihti tehakse. Paljud

autorid ütlevad: „elektri potentsiaal on ühe teatud elektris. keha seisukoha mehaaniline töömõõd“, mis aga mitte õige ei ole. Õige definitsioon on järgmine: **ühe keha (elektri) potentsiaal on selle keha seisukoht, mis temale võimaldab mehhaanilist tööd korda saata, ilma et ta seda tööd tüeliselt ka igakord tegema peaks.**

Et potentsiaalide vahesid elektromeetrid mõõta, ühendas referent elektromeetri kaalikeste peene vasktraadi abil ühe küünla külge, elektromeetri alumise pinna (mis harilikult maaga ühendatud on, kui ühe keha potentsiaali tahetakse mõõta) teise küünla külge. Põlevaid küünlaid mitmesugusse kaugusse elektriseeritud kerast asendades, näitas elektromeeter nende küünalde potentsiaalide vahesid. Sama katse abil näitas referent ühtlasi, kuidas elektri välja võime elektriseeritud keha ümber ühes kaugusega muutub ja nimelt sellele kaugusele vastupidi proportsionaalne on. Lõpuks arvas referent katsetest saadud andmete põhjal välja, et oleva õhu niiskuse juures elektromeetri üks skaala graad ümmarguselt 300 v. tähendab ja et influentsmasina poolide vahel potentsiaalide vahe 45.000 volti suur on.

VII. H-ra Erlemanni referaat: „Vaheldava voolu kasutamine füüsika katseteks“.

Kõneleja kirjeldas lühidalt ja selgelt, paljude joomistuste abil, kuidas linna vaheldavat voolu füüsika katseteks võimalik on ära kasutada, sest, nagu teada, nõuavad katsed peamiselt madala pingega alalist voolu. Kõik tarvisminevad aparaadid võib õpetaja ise koduselt valmistada. Kõige peält tuleb voolu pinget transformaatori abil soovitavas vahekorras alandada. Siis saadud madala pingega kahefaasiline (selleks võetagu ainult kaks traati) vool aparaadist läbi lasta, mis voolu ainult ühes sihis läbi laseb. Kui kaks sarnast aparaati kohaselt ühendada, siis võib mõlemad faasisi tarvitada, sest et neil nüüd mõlemal üks ja sama siht on, seega siis alaline vool. Tähendatud aparaatide ainuke halb on, et nad liig palju energiat kulutavad, sest et nende takistus suur on. (Järgneb.)

Lehtse vald (Järvamaal) vajab

≡ juhatajaid ≡

Regviidu 6 kl. ja Nahe 2 kl. algkoolidele.

Kandidaatide ülesseadmine Lehtse vallamajas (Lehtse jaama juures) 25. augustil s. a. kell 1 päeval ja valimise vallanõukogu poolt sel samal päeval kell 3 p. l.

Regviidu algkooli juhatajal tuleb peale muu ingliskeelt õpetada.

Regviidu algkool asub Regviidu jaama juures, Nahe — 12 versta Lehtse-jaamast.

Koolivalitsus.

Kõnnu ja Suru algkoolide kutseõigusliste

juhatajate-õpetajate valimised

on Kõnnu vallanõukogu ees 17. augustil s. a. kell 12 p. Kandidaatidel muusika tundmine tarviline. — Aadress: Kolga kaudu.

Vallakoolivalitsus.

JõeLehtme vald tarvitab

4 õpejõudu

Kostivere ja Neeme 2-kl. algkoolidele juhatajaid, ning Jägala 4-kl. algkoolile juhatajat ja ühte õpetajat (soovitav üks neist muusika tundja).

Valimised 28. augustil s. a. JõeLehtme vallamajas üle Raasiku kell 2 päeval. Isiklik ilmumine soovitatav.

Vallavalitsus.

Lীগvalla valla, Rakke ja Laho koolid vajavad

2 õpejõudu

Valimised 23 augustil s. a. kell 5 p. l. Lীগvalla vallamajas Rakke jaama juures. Õpetajailt muusika tundmine nõuetav. Isiklik ilmumine soovitatav.

Koolidevanem.

Järvatandi 6 kl. algkool (Sarjumaal) vajab ühte

== õpejõudu. ==

Valimine 26. aug. s. a. Järvatandi vallamajas. Kutseõigusliste kandidaate palutakse soovivavalduisi ühes 20. mrg. tempelmakfuga saata (eht isiklikult valimistele ilmuda) aadressil: Järvatandi kaudu, walla koolivalitsus. Saksa keele õstamine soovitatav. Lähem raudteejaam Reava.

Wallakoolivalitsus.

Tapa alevikoolivalitsus vajab alevi 6 kl. algkoolile 2 määralist kutseõiguslist

≡ õpetajat ≡

kes **soovistust ja loobuslugu** õpetada võivad. Soovivavalduised tempelmargiga varustub, ühes tarvivate dokumentidega ja lihitese eluloo ja tegevuse kirjeldusega saata Tapa alevikoolivalitsusele 19. aug. s. a. Isiklik ilmumine soovitatav.

Koolivalitsus.

Mäo vallavalitsus Järvamaal üle Paide, vajab Sargvere 6 kl. algkoolile

3 õpejõudu.

Valimine walla nõutogus 30 augustil s. a. kell 12 e. l. Alles anda vallavalitsusele kuni 25 aug. s. a. ühes lihitese elulookirjeldusega, tarvivate dokumentidega ja misfuguseid aineid õpetada võib. Palvetirjal 20 mrg. tempelmart. Valitakse ainult neid kellel õigus 6 kl. algkooli kõrgemates kl. õpetada.

Mäos, 28 juulil 1922 a. **Wallavalitsus.**

Võhmuta vald (Järvamaal) vajab

≡ 4 õpetajat ≡

nendest Karinu algkoolile meesõpetajat, kes Saksa ehk Inglis keelt võib õpetada, Järva-Jaani algkoolile 2 õpejõudu ja Jalgsema algkoolile teist õpetajat. Valimised on 21. augustil 1922. a. kell 12 p. Võhmuta vallamajas, üle Järva-Jaani.

Kutseõiguslisti kandidaate palutakse ilmuda isiklikult valimistele ehk kirjalikult üles anda dokumentide ja elukirjeldusega. **Võhmuta vallavalitsus.**

Ajakirja

„Kasvatuse“

endiseid aastakäike

on nüüd kerges köites (brošüürilt) ajakirja talitusest saada.

Üksikute eksemplaaride hind:			
1919. aastakäik	120	marka	
1920.	350	„	„
1921.	450	„	„

Suuremal arvul tellijaile
25—30 prot. hinnaalandust.

1921. aastakäikude eksemplare on
järel ainult õige piiratud arvul.

E. Õ. L. kirjastustoimkond
(Tallinn, Pikk tän. 54).